



ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאוצרות אמונים

אפלו זכות קריאת שמע בלבד

וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתֶם קְרִבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה (כ.ו.)
בגמרא (סוטה מב א) דרשו על פסוק זה: "אפלו לא קימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרין בגידם". ובאר המהרש"א שציון שבפתיחת הפסוק ובסימו נקטה התורה לשון רבים: "וְאָמַר אֱלֹהִים... אֲתֶם קְרִבִּים הַיּוֹם". היתה צריכה היא לנקט אף באמצעו לשון רבים: "שמעו ישראל". מכך שנקטה לשון יחיד: "שמע ישראל", מוכח שפונתה לרמז שבזכות קריאת שמע ישראל גוברים ישראל על אויביהם.

על פי הדברים האמורים פרט רבי יצחק אלחנן ספקטור רבה של קובנה את בקשתנו בסדר התחנון: "שומר ישראל שמור שארית ישראל, ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל" - אגא, שמו את ישראל מאבדו. שאפלו אם כל השגתם בעבודתך מסתפמת באמירת שמע ישראל בלבד, ראוייה זכות זו להגן בעדם.

מענין לצו פאן את המכתב שהעתיק רבי צבי הירש פרידמאן מעתון אנגלי שראה אור בעצומת של ימי מלחמת העולם הראשונה, ב"ט בתמוז תרע"ו. את המכתב שלח לרעייתו חיל גרי מן החזית שבה לחם בצבא ההונגרי: "אגא בטובך, בקשי משכננו חיים היהודי שיסביר לך את משמעות המלים שמע ישראל, כי בכל עת שפדורי מלחמה עפים מעל ראשנו ואנשי הצבא נופלים כשבולים אחר הוקצו, אזי יתחילו אנשי הצבא היהודים לזעק שמע ישראל ונצולים ממות לחיים. על פן מיד כשיסביר לך הודיעי לי זאת, פדי שכתאפנס חלילה בספנת מות אנצל בזכות מלים אלו ממות לחיים".

מהרש"א ח"א סוטה מב א: פרס הצבאי; אע"ה שחר' שם

להקדים תפלה על הכלל

"כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם" (כא ח)
באר האלשיך הקדוש:

כאשר נמצא יהודי הרוג בשדה, נושאים אנשי העיר הקרובה אל החלל באשמה יתרה על שפכות הדמים שאזעה בתוכם עירם. אולם אף לפתחם של כלל ישראל רובצת האשמה - הכיבוד לא הגנה וזכותם להציל נפש מישראל? ולפי שכלל הוא בהלכות תפלה: "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה" (ביק צב א). לכן כשבאים לפנהיגי בני העיר הקרובה אל החלל לבקש פירה, ונצטוו הם להקדים תחלה בקשה כללית על ישראל: "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל", ורק לאחר מכן לבקש על בני עירם - העיר הקרובה אל החלל: "ונכפר להם הדם", וכך מבטחים הם שתתקבל תפלתם.

תורת משה

'שופטים ושופטים' בכל בית פנסת

"שופטים ושופטים תתן לה בכל שערך אשר ה' אלהיך. נתן לה" (טו יח)

שח רבי משה אריה פרינד גאב"ד ירושלים:

ביום הקמת המצבה ליהודי שהיה רגיל כל ימיו לעורר את מתפללי בית הפנסת שבו התפלל ולחזק אותם על מעלת עגית אמן, עלה בדעתי לדרש את הפסוק: "שופטים ושופטים תתן לה" כף:

הן אמרו חכמים (שבת קט ב): "כל העונה אמן בכל כחו - פותחין לו שערי גן עדן". על פן מזהירנו הפתוב: "שופטים ושופטים תתן לה" מנה בכל בית פנסת גבאים שתפקידם יהיה להשגיח ולעורר את העם שלא ישחיו חלילה בעת התפלה, אלא יקשיבו לחזן ויענו אמן על כל ברכה. כף יזכו הצבור שבכוא עת פקידתם יוכלו להכנס "בכל שערך אשר ה' אלקיך נתן לה" - בגן עדן.

עטרת יהושע

את ה'צדק' יש לרדף כדי לקיים

"צדק צדק תרדף" (טו טז)

באר רבי אליהו הורושיבסקי אב"ד דרוהוביטש:

בזהר הקדוש (תיקון חדש קלב א) מבאר, שהמלה 'צדקה' רומזת למכסה של ארבעה דברים שבקדשה שצריך האדם לקיים בכל יום, ואלו הם: צ' אמונים, ד' קדשות, ק' ברכות וה' חמשי תורה - ראשי תבות 'צדק' ה'.

והנה, בלמוד התורה יכול כל אדם לטל חלק על ידי החזקת לומדי תורה (ראה טור י"ד רמז), אולם את הברכות, האמונים והקדשות מחביב הוא לומר בעצמו. וזהו שרמזו כאן הפתוב: "צדק צדק תרדף" - את שלשת הדברים שנגרמו במלה 'צדק' ק' עליך 'לרדף' בעצמך כדי לקיים ולא לסמוך על אחרים.

אזור אליהו

יש להעיר כי לגרסת הרמ"ע מפאנו (שו"ת סי' קט) בדברי הזהר, המלה 'צדק' היא הרומזת לקצבת הברכים שבקדשה שיש לקיים בכל יום - צ' אמונים, ד' קדשות, י' קדישים, ק' ברכות.

העדה וישח רמזו בגידו...

כתב הפרי חדש, כי על פי דברי חכמים שהכניסו זכו למתנת הל'חיים' בזכות תפלתו של פינחס, נוכל להבין מדוע נותנים לפנהיגי את הל'חיים עם הלשון (פדברי רש"י על אה"ר) שהרי התפלה נאמרת באמצעות הלשון.

פרי חדש יור"ד סא ו: פירוש יוסף הקדש' בלק אות רה

מי הם 'דיגי דבבא'?

"שופטים ושופטים תתן לה בכל שערך אשר ה' אלקיך נתן לה" (טו יח)

בתפלת 'קבות פורקן' (הראשונה) הפותחת את סדר תפלת מוסף של שבת, אנו מבקשים על מנהיגי העם ופרנסיו, וביניהם: "ולדיגי דבבא". 'בבא' הוא 'שער' בארמית, ולכאורה פנתנו לבקש על הדיגים היושבים בשער העיר, כפי שצוה התורה: "שופטים ושופטים תתן לה בכל שער רדי". וכו' פסק הרמב"ם (פנהדרן א): "מעמידין בכל עיר ועיר מישראל שיש בה מאה ועשרים או יותר סנהדרין קטנה, ויושבת בשער העיר שנגאמר (עמוס ה טו): 'והציגו בשער משפט'".

אולם יש מי שפסק בפרוש זה, לפי שתפלת 'קבות פורקן' נתקנה בתקופת הגאונים, ובתקופה זו כבר לא נהגו הדיגים לשבת בשער העיר אלא דוקא במרכז העיר. לפיכך פרש ש"דגי דבבא' הם דיגים במקומות במיוחד בדיגי ממונות, והם מכנים כף לפי שדיגים אלו נמצאים בש"ס בעקר בשלוש ה'בבות' - הלא הן מסכתות 'בבא קמא', 'בבא מציעא' ו'בבא בתרא'.

פנסת הגדולה' ג' [נרשה תרנ"א] עמ' 19

'ברכת המלך' כ'פרשת המלך'

"ואמרת אשימה עלי מלך" (טז יז)

דרש רבי מרדכי הכהן מאצפת:

בפרשת המלך יש קל"ח תבות, כמנין 'חלק'. לפיכך תקנו לברך על חכמי ישראל ומלכי ישראל בלשון 'חלק', כמאמר חכמים (ברכות נח א): "הרואה חכמי ישראל אומר: 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו', חכמי אמות העולם - אומר: 'ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם'. הרואה מלכי ישראל אומר: 'ברוך שחלק מכבודו ליראיו', מלכי אמות העולם - אומר: 'ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם'".

שפתי כהן

'לחיים' כנגד תפלת פינחס

"ונתנו לפניהו הדיע והל'חיים והקבה" (יח יח)

רש"י הביא את דברי חכמים (חלו קלד ב) שה'ל'חיים' נתנים לכהנים כנגד התפלה שבאמצעותה עצר פינחס את המגפה שהכתה בישראל לאחר שחטאו בגנות מואב ובעל פוער, כפתוב (התלים קו ל): "ועמל פינחס ויפיל ותעצר המגפה".

בתורה לא התפרש היכן ומתי התפלל פינחס, אולם נוכל לדייק ולהבין זאת מנסח תפלת 'מי שענה הנאמרת בסדר הסליחות: "מי שענה לפנחס בקומו מתוך העדה הוא יעננו". הרי מבאר שהתפלל בשעה שקום מתוך העדה' כדי להרג את זמרי ואת המדיגיני, כפתוב (במדבר כה ז): "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך

"על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לה תעשה"

לאחר פרעות ת"ח ות"ט גלו לבעל ה'תוספות יום טוב' מן השמים, שמכיון שנקשלו ישראל שבאותו דור בעיון דבור הכנסת, הפך עליהם ה'דבור' ל'דבר' ובאו אליהם גזרות ת"ח ות"ט (קוני' מורא מקדשי' הנדפס בראש ספר יב יב"י).

לקראת יומא דהלולא של מאור הדורות רבנו ה'תוספות יום טוב' החל ביום רביעי הקרוב ו' באולול, נתחזק בשמירה על כבוד בית הכנסת ונתברך בברכות המובאות בנסח ה'מי שברך' המיוחד שחבר למי ששומר פיו ולשונו בעת התפלה, ונאמר אמן.



משנת 'אלו דברים' (א)

למוד מקרא, משנה וגמרא

כחלק מסדר הלמוד שלאחר ברכות התורה, לאחר אמירת פסוקי פרשת ברכת כהנים, קבעו מסדרי התפלה לומר את משנת 'אלו דברים'. משנה זו מוסדת על המשנה הפותחת את מסכת פאה, שבה הובאו שתי קבוצות של מצוות בעלות מכנה משותף: הראשונה - מצוות שהתורה לא קצבה שיעור לאפן קיומן. והשנייה - מצוות שמי שאיזה לקימן מקבל שכר מיד בנעולו הוא 'פרותיהם'.

הבדל יש בין המשנה הראשונה במסכת פאה למשנת 'אלו דברים' שלפנינו; במסכת פאה הובאו רק ארבע מצוות שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה, ואדם בסדר שלפנינו נוספו עליהן שש מצוות נוספות: ארבע מהן מובאות בדברי רבי יוחנן במסכת שבת (קס"א), ומלבדן שתיים נוספות - 'הכנסת כלה ולוית המת'.

מדברי בעלי התוספות (ברכות י"ב ד"ה שברך) משמע, שאכן, רק החלק הראשון - 'אלו דברים שאין להם שיעור...' מקורו במשנה בפאה, ואלו מקור החלק השני - 'אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם...' - בבבליה שאינה מצויה בגמרא (מהרש"א ס"ט). ואולם יש שפירשו כבגנת התוספות שמקור החלק השני הוא במימרא של רבי יוחנן שהובאה לעיל ('מסכת הש"ס' ס"ט).

ואכן, מדברי רבנו יונה (ברכות ה' ב' מדפי ה"ף) נובל ללמוד על סבת השוני, שכתב ששלוש ברכות התורה שאנו מברכים מידי בקר [לעסוק בדברי תורה; 'המלמד תורה לעמו ישראל'; 'נותן התורה'] הן כנגד: 'מקרא, משנה' ו'גמרא'. על פן תקנו ללמוד לאחריהן 'מקרא' - פרשת 'ברכת כהנים, משנה' - 'אלו דברים שאין להם שיעור' וכו', וגמרא - 'אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם' וכו' (סדר 'צילום דאברהם עמ' י"ד).

הטעם ללמוד משנת 'אלו דברים' דוקא

מפני מה נקרא דוקא במשנת 'אלו דברים' מכל המשניות? א. בספר 'סדר היום' (סדר ברכות של שחרית) פרט: במשנה זו נמנו מצוות שישאל, רחמיים וגומלי חסדים, והורים בהן במיוחד. לפיכך הלמוד בה בבקר לפני התפלה, מעורר זכות על ישראל, ואמירתה משמשת מעין תפלה שיגאלו מצרותיהם בשכר קיום מצוות אלו.

ב. בסדר 'עבודת ישראל' הביא לכאור, שבהורו במשנה זו: 'משום שהלכות פסקות הן, ומדברים במצוות שהתורה נבדלה עליהן ועל כלל עת וכלל שעה ובכל אדם'.

ג. בסדר 'צלותא דאברהם' (עמ"ס טו) באר: משנה זו מלמדת אותנו ש'תלמוד תורה' אין שיעור, ומצוה על האדם ללמוד כפי יכולתו. לפיכך תקנו ללמודה, כפי לא נטעה לסבר כי יצאנו יד חובת הלמוד התורה בלמוד קצר זה שלאחר ברכות התורה.

מצוות השדה שאין להן שיעור

יש מצוות שנקבעה להן התורה שיעור שממנו אין לפחות, כגון מצוות אכילת מצה בליל פסח, שאינה מתקיימת באכילת פחות מפתית. ומאידך, ומאידך יש מצוות שהתורה הגבילה בהן שיעור שעליו אין להוסיף, כמו מצוות הפרשת תרומה, שאין אדם רשאי להפריש את כל גבולו ותרומה (ירושלמי פאה א' א).

משנתנו מונה חמש מצוות שהתורה לא נתנה בהן שיעור כלל - לא למטה ולא למעלה. כיון שכן, נתן לקימן בשעור הקטן ביותר, ומאידך יכול אדם להוסיף ולקימן בלי גבול.

שתי המצוות הראשונות הן מצוות הנוהגות ביבול השדה - 'הפאה והבכורים'. גדר מצות 'פאה' הוא שהקוצר את שדהו לא יקצר את כל יבולו, אלא ישאיר חלק בקצה השדה [פאה] בעבור העניים, ככתוב (תקרא ט"ו ט'): "לא תכלה פאת שדה... לעני ולגר מעוב אתם". מדין תורה אין שיעור לפאה שחבים להשאיר בשדה, אלא יכול האדם לקיים את חובת הפאה אף אם ישאיר ולו חטה אחת מכל השדה, וכן להפך - יכול הוא לקצר את חטה אחת ולהותיר את כל השאר כפאה. ואולם חכמים קבעו למצוה זו שיעור שממנו אין לפחות, והוא: אחד מששים להיבול (רא"ש פאה א' א).

במצוות 'בכורים' אצטנינו להעלות לירושלים את הפרות הראשונים שהביטלו ביבולנו, להביאם לבית המקדש ולקיים בהם את הסדר שהביאה התורה הפרשת כי תבא (דברים טו). מצוה זו נהגת בפרות שבעת המינים בלבד. מן התורה אין שיעור למצוה 'בכורים'; יכול אדם לצאת ידי חובתה בנתינת פרי אחד, ומאידך יכול הוא לעשות את כל פרותיו 'בכורים' (רא"ש ט"ט). יש הסוברים שאף למצוה זו קבעו חכמים שיעור - אחד מששים (רמב"ם בכורים ב' ה' ד"ה תיר"ט בכורים ב' ג).

'איון' שאין לו שיעור

בזמן שבית המקדש היה קיים היה כל יודי חובת הציב הראות בעזרה בכל אחד משלשת הרגלים, ככתוב (דברים טו ט'): "שלוש פעמים בשנה יראה כל יוכרך את פני ה' אלקיך". מתנאי מצוה זו שיש להראות בעזרה עם הבאת קרבן עולת ראה (רמב"ם חגיגה א' א). אף למצוה זו אין שיעור - שאם עמד אחד בעזרה רק רגע אחד יצא ידי חובתו, ומאידך אם עמד בעזרה כל ימי הרגל, קיים מצוה בכל רגע ורגע (רא"ש ט"ט; שו"ת א"ח"ה ט"ט).

בכך שנקטה המשנה את 'הראיון' בכלל המצוות שאין להן שיעור, ככלה הן את המצוות הנראות בעזרה והן את חובת הבאת קרבן עולת ראה' שהוא כאמור מתנאי מצוה זו, ואין לו שיעור. שכן מדין תורה יכול אדם לצאת ידי חובתו בהבאת עולת ראה, בכל שני שהוא (רע"ב ט"ט).

גמילות חסדים ותלמוד תורה

מצות גמילות חסדים היא מצוה שנתן לקימה הן בגוף גגון בשמחת חתן וכלה ובקור חולים, והן בממון כגון מתן צדקה ופדיון שבויים. לגמילות חסדים בגוף אין שיעור, אפילו מדרבנן. ואולם לגמילות חסדים בממון, אף על פי שאין שיעור מן התורה, חכמים קבעו (כתובות א' א) שאסור לאדם לפאר יותר מחמש מנכסיו לצדקה (פרוש המשניות לרמב"ם ט"ט).

אף למצות 'תלמוד תורה', שאותה אנו מקיימים בלמוד משנה זו מיד בקר, אין שיעור. האדם מצוה ללמוד כפי יכולתו, ככתוב (הושע א' ח'): "והגית בו יומם ולילה" (פרוש הרא"ש ט"ט). יש שפרשו בצרכיו או שצנצנו לעסוק במצוה אחרת, יכול לצאת ידי חובת מצוה זו אפילו על ידי הלמוד של מלה אחת ביום. מכל שכן מצוה מרובה לעסוק בתורה, כפי הוא מוסיף לעצמו עוד ועוד מצוות.

מכך יכולים אנו להבין עד כמה חביבה היא מצוות הלמוד תורה, שכן אם בלמוד מלה אחת מקיימנו מצוה, על אחת כמה וכמה מי שזכה ללמוד שיעור רבות במשך היום - מה רבות הן הזכויות שיכול הוא להוסיף בכל יום, לאלפים ולרבבות. ומאידך מי שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק, כמה רבות מצוות הוא מפסיד מידי יום! (שו"ת א"ח"ה ט"ט).

מכתבים מקוראינו הנאמנים

מכתבי אמונים

למנוחת 'כל מאמינים'

יישר כחכם על פעילותכם העקבית והנרחבת להחדרת חשיבות עניית אמן. חשוב מאד להזכיר כל העת שאין די בעניית אמן, אלא יש קצבה שקבעו חכמים לעניית אמן - תשעים אמינים מידי יום. קצבה היא הבסיס למנהג ברכות השחר בהבריתא, כפי שכתב המשנה ברורה (ו' ט).

הלא זה עתה למדנו בסדר הדף היומי (עריב ט' א-ב) סוגיה שלמה הדנה בשעור המצוות, ודרשו 'אך זית שמן - ארץ שכל שעורה כזיתים', עלינו לתת אל לב שאף לאמירת 'דברים שבקדשה' יש שיעור וקצבה יומיים: מאה ברכות, תשעים אמינים, עשרה קדשים, ארבע קדשות.

בברכה נאמנה,
ל. פ. - ירושלים.

'מפת מחץ' תחת 'מפת פח'

מתנהגים כך יפה... "תכל'ס, אידך אני מפצה אותך? פמה עלי לשלם? קטעתי את התלבושותי, והאיש שמעבר לקו הסביר לי כי כיון שעמד למכור את רכבו, הוא מכרח להחזיר את הרכב למצבו הקודם כדי שיוכל למכרו. סכמנו שיבדק מוקדם זול יחסית את המחיר ויודיע לי..."

פמה שעות לאחר מכן הוא בשר לי כי הצליח למצא מוסף במזרח ירושלים שיחזקו לו את התקלה בשלשלת אלקים וחמש מאות שקלים.

שלשלת אלקים וחמש מאות שקלים... לבי נפל בקרבי, מהיכן אקח סכום גדול שכזה לשמפכרתי אינה מספיקה לי אף כדי לגמור את החדש. אולם לאיש שמעבר לקו אמרתי בבטחון, כי אין שום בעיה, והתנדו כמה ימים אעביר לחשבונו את הסכום המבקש. בפרץ של נדיבות הסכים האיש להמתין עם התשלום עד ליום ראשון בעוד שבועיים.

חלפו שבועיים, אתה ובא יום ראשון המדבר כשאין לי משג מהיכן אקח את הכסף. ממש 'במקרה' באותו יום חל יום ההלדת שלי, יום שנחשב כעת רצון, ולי לא נותר אלא לנצל את השעה ולהתפלל. השחתתי אפוא את לבי בפני ה' ויברך במלים פשוטות ותניתי לפניו את צרתי:

"אבי שבשמים, אני חוב היום להשיג שלשלת אלקים וחמש מאות שקלים. איני מבקש יותר מכה, אולם אני מתחנן ומבקש פלי תעזר לי שאשיג את הסכום כפי שאאלץ לפגוע בפרנסת משפחתי". בהנהיג ועוד העתרתתי מעמק הלב עד שחשתי הקלה.

כאשר שבתי מתפלת שחרית ונטלתי את השלפון הניז, והפתוב שלעל המסך בשר ל כי עודד חפש אותי לא פחות מחמש פעמים בשעה האחרונה. חזרתי אליו וחשבתי שבזדאי הוא מענין למטר לי את פרטי חשבוננו... אולם הוא היה נרגש וכמעט לא יכול היה לדבר...

"אחי, אתה איש טוב, ה' אוהב אותך! אינך צריך לשלם לי אגורה!" הוא אמר, כשסוף סוף שבו המלים לפניו. "למה, מה קרה?" - התענינתי, ועודד ספור: "לפני כשעתיים, כאשר חניתי במקום הקבוע, אוטובוס אקורדיון של 'אגד' נכנס בטעות לתחנה הצפופה. כאשר הוא נסה להחליץ מהמקום, הצליח לעשות זאת, אולם לא לפני שהתנגש במיצועי שלי והפך אותה לפיתה מעוכה..."

תוך זמן קצר הגיע למקום שמאי של חברת אגד, שקבע כי רכבי יצא מכלל שמושל. נציג חברת הביטוח שהגיע עמו למקום כבר החל בהליכים כדי לפצות אותי ולהעניק לי רכב במחיר הפחיתון המלא. אינך צריך לשלם לי על התסוק, משום שפשוט אין מה לתת..."

"איזה תקווה עשית כדי לקבל את הנה האז? התענין עודד, שום 'תקווה' השבתי, "פשוט באותה שעה ממש התפללתי לגילתי לו את הסוד שבגלגליו כלום לא היה קורה."

פרסודי ודרשתי בהעלתיך